

Riigikogu põhiseaduskomisjoni istungi protokoll nr 168

Tallinn, Toompea

Teisipäev, 19. mai 2026

Algus 14.00, lõpp 16.12

Juhataja: Ando Kiviberg (esimees)

Protokollija: Markus Veia (konsultant)

Võtsid osa:

Komisjoni liikmed: Ants Frosch, Mait Klaassen (Timo Suslov asendusliige), Katrin Kuusemäe, Kalle Laanet, Lauri Laats (Anastassia Kovalenko-Kõlvart asendusliige), Evelin Poolamets, Helir-Valdor Seeder, Pipi-Liis Siemann, Tanel Tein, Jaak Valge

Komisjoni ametnikud: Erle Enneveer (nõunik-sekretariaadijuhataja), Helin Leichter (nõunik), Karin Tuulik (nõunik)

Puudus: Lauri Läänemets

Kutsutud: Justiits- ja digiministeeriumi justiitshalduspoliitika asekanstler Mari-Liis Mikli; Justiits- ja digiministeeriumi kohtureformi projektijuht Viljar Peep; Justiits- ja digiministeeriumi kohtute talituse nõunikud Marilin Reintamm ja Stella Johanson; Justiits- ja digiministeeriumi vabakutsete talituse nõunik Aleksandr Logussov; Riigikohtu esimees Villu Kõve (MS Teams vahendusel) (1. päevakorrapunkt); pöördujate kontaktisik Georg Villenberg ja Keskerakonna Noortekogu liige David Kirjanov (2. päevakorrapunkt); pöördujate kontaktisik Heino Rull; Riigikantselei sümboolikanõunik Gert Uiboaed (3.-4. päevakorrapunkt); pöördujate kontaktisik Kristel Peikel (4. päevakorrapunkt)

Päevakord:

1. Vabariigi Valitsuse algatatud kohtute seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse (kohtumenetluse kiirendamine) eelnõu (854 SE) teise lugemise ettevalmistamine (JDM kuulamine)
2. Kollektiivne pöördumine „Nõuame Eesti Vabariigi presidendi otsevalimiste kehtestamist!“
3. Kollektiivne pöördumine „Eesti lipu kaitseks“
4. Kollektiivne pöördumine „Molutamise päev – teeme 29. jaanuarist riigipüha!“
5. Info ja muud küsimused

1. Vabariigi Valitsuse algatatud kohtute seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse (kohtumenetluse kiirendamine) eelnõu (854 SE) teise lugemise ettevalmistamine (JDM kuulamine)

Ando Kiviberg tutvustas istungil osalevaid külalisi ning selgitas, et tänase teise lugemise ettevalmistamise käigus kuulatakse ära Justiits- ja digiministeeriumi seisukohad esitatud muudatusettepanekute kohta. Eelmisel nädalal toimunud istungil vaatas põhiseaduskomisjon

läbi peamiselt Riigikohtu esitatud parandusettepanekuid, kuid osa ettepanekuid jäi läbi töötamata. Käesoleva istungi eesmärgiks seati nende pooleli jäänud ettepanekute menetlemise jätkamine ning Riigikohtu esimehe ja ministeeriumi seisukohtade ärakuulamine. Samuti meenutas ta, et osa varasemalt käsitletud ettepanekute osas ei olnud ministeerium jõudnud oma seisukohta kujundada, mistõttu nende juurde pööratakse päevakorrapunkti hilisemas osas tagasi. Ta andis sõna Riigikohtu esimehele Villu Kõvele.

Villu Kõve märkis, et võrreldes üldise kohtureformiga on tegemist pigem väiksema ulatusega muudatustega, mille eesmärk on siiski vähendada kohtute koormust ja viia kohtusüsteemist teatud täitemenetlusega seotud vaidlused välja. Ta tõi esile vajaduse tõhustada tarbijakrediidi ja pankroti- ning maksejõuetusmenetluste regulatsiooni ning vähendada sundistungite kasutamist. Ta arvas, et ettepanekute osas, millega ollakse nõus, ei ole vajalik pikemalt peatuda, kuid erimeelsuste korral on põhjendatud sisulisem arutelu.

Ando Kiviberg andis ettepanekute tutvustamiseks ja arvamuse andmiseks sõna justiits- ja digiministeeriumi asestantsler Mari-Liis Miklile.

Mari-Liis Mikli tutvustas Riigikohtu täiendavaid ettepanekuid (Lisa 1) ning selgitas, et nende üle on toimunud arutelud nii Riigikohtu esimehe Villu Kõve kui ka Justiits- ja digiministeeriumi (JDM) sees. Esmalt käsitles ta ettepanekut, mis puudutab kriminaalmenetluse seadustiku muudatust seoses rahvakohtuniku institutsiooni kaotamisega. Ta tõi esile kaks kesket küsimust: eesistuja mõiste kasutamise ning kohtukoosseisu muutmise, mille kohaselt asendatakse üks kohtunik ja kaks rahvakohtunikku kolme kohtunikuga. Kolmest kohtunikust koosneva koosseisu kehtestamist ei pidanud JDM põhjendatuks, kuna see tooks kaasa ebamõistliku ressursikulu ega oleks menetluslikult otstarbekas. Samas peeti põhjendatuks loobuda eesistuja mõiste kasutamisest maakohtu menetluses ning kavandati sellekohase muudatusettepaneku toetamine.

M.-L. Mikli käsitles riigivastutuse seaduse muutmise ettepanekut ning selgitas, et küsimust arutati põgusalt ka eelmisel istungil. Praegu menetleb avaldusi ja teeb hüvitiste väljamakseid JDM, kuid edaspidi on kavandatud anda see pädevus kohtute nõukogule. Täiendavaid muudatusi ei peetud eelnõus põhjendatuks, kuna ka praegu kaetakse hüvitised sisuliselt kohtute eelarvest. Üksikjuhtudel on olnud vajalik pöörduda Vabariigi Valitsuse reservi poole, kuid üldjuhul jäävad summad mõne tuhande euro piiresse ja kaetakse kohtute eelarvest. Kuna kohtute eelarve viiakse tervikuna kohtutele üle, peeti põhjendatuks, et ka vastavate nõuete menetlemine ja väljamaksmine toimuks kohtutes. Samasugune võimalus pöörduda vajaduse korral reservi poole säiliks ka edaspidi. Sellest tulenevalt ei näe JDM võimalust ega vajadust eelnõu sätet muuta. See väldiks olukorda, kus ministeeriumile tekiks rahaline kohustus ilma vastava eelarvelise katteta.

Villu Kõve mõistis JDM seisukohta. Ta sõnas, et ministeeriumi vaatest on loogiline pidada küsimust edaspidi kohtute pädevusse kuuluvaks. Samas juhtis ta tähelepanu sellele, et muudatus ei ole olnud eelarvemenetluses ega kohtureformi käigus piisavalt läbi kaalutud, arvestades kohtute tegevusega kaasnevate võimalike nõuete mahtu. Võrreldes teiste põhiseaduslike institutsioonidega võivad kohtute puhul tekkida märkimisväärselt suuremad rahalised kohustused, näiteks menetluse venimise või alusetult vahi all viibimisega seotud nõuete tõttu. Kehtiva lahenduse puhul puudub tema hinnangul selge mehhanism nende riskide

katmiseks ning see tekitab ebakindlust. Esitatud muudatus ei lahenda küsimust, kuidas toimida olukorras, kus kohtutel tekib vajadus katta suuremahulisi nõudeid. Vastav korraldus on jäänud reguleerimata. Ta väljendas kahtlust, kas kohtutel oleks võimalik pöörduda sellisel juhul valitsuse reservi poole. Tõenäoliselt peaks rahalise toetuse küsimine toimuma Riigikogu kaudu.

Ando Kiviberg tõstatas sama küsimuse, kas kohtutel on edaspidi selge ja toimiv mehhanism pöördumiseks Vabariigi Valitsuse reservi poole olukorras, kus tekivad suuremahulised rahalised kohustused. Ta juhtis tähelepanu vajadusele aru saada, kas vastav kord on olemas, osalistele üheselt mõistetav ning pandud protseduuriliselt paika. Teoreetilise võimaluse olemasolu kõrval pidas ta oluliseks selgust selle kohta, kuidas vastav pöördumine praktikas toimub ja kas selleks on välja kujundatud konkreetne menetluskord.

Kalle Laanet pakkus välja võimaliku lahenduse, mille kohaselt võiks kehtestada teatud rahalise lävendi, mille ületamisel rakenduks kindel menetluskord. Selline lävend võiks olla kokku lepitud JDM ning kohtute nõukogu vahel, mille järel pöörduks kohtute nõukogu ministeeriumi poole ning ministeerium omakorda Vabariigi Valitsuse reservi poole.

Ando Kiviberg sõnul tuleb fikseerida vajadus selge lahenduse järele. Ta pidas vajalikuks, et vastav menetlus oleks läbi mõeldud ning üheselt paika pandud, et kohtutel oleks edasise tegutsemise suhtes kindlus. Ta juhtis tähelepanu vajadusele selgitada, kuidas pöördumine toimub, kes selle algatab, millise asutuse poole pöördatakse ning milline on menetluse täpne kulg.

Mari-Liis Mikli käsitles järgmisi ettepanekuid, mis puudutavad tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 489¹ ja § 496 lõike 4 muutmisi. Neid arutati ka eelmisel põhiseaduskomisjoni istungil. Ettepaneku kohaselt kaotatakse võimalus esitada maksekäsu määruse peale määruskaebus ning see asendatakse võimalusega esitada maksekäsule vastuväide, mille tulemusel kujuneks välja nn topeltvastuväite süsteem. Täiendavate arutelude käigus jõuti kompromisslahenduseni, mille kohaselt on selline muudatus põhimõtteliselt toetatav. Varasemal arutelul oli Riigikohtuga üksmeel selles, et menetlustähtaegade regulatsioon peaks olema ühtne ning seetõttu on põhjendatud kehtestada vastuväite esitamise tähtajaks 30 päeva varasema 20 päeva asemel. Sellest tulenevalt kavandatakse ka vastavad muudatused sätetes, et vältida erinevatest tähtaegadest tulenevat segadust. Kokkuvõttes toetab JDM ettepanekut.

M.-L. Mikli käsitles Riigikohtu ettepanekut muuta TsMS § 221. Selle laiem eesmärk on anda võlgnikule täitemenetluses sisuliselt täiendav võimalus nõude vaidlustamiseks olukorras, kus seda ei ole varem sisuliselt kontrollitud. Ta tõi esile, et kavandatava muudatuse süsteemset mõju maksekäsu kiirmenetlusele ja sundtäitmisele ei ole piisavalt analüüsitud. Esitatud lahendus avaks oluliselt võimalusi sundtäitmise lubamatuks tunnistamise hakis vaidlustada ka juba jõustunud kohtulahendeid ning võiks praktikas viia seniste menetluste ulatuslike taasavamiseni. Sellest tulenevalt ei ole ministeeriumil praegusel kujul võimalik ettepanekut toetada.

Villu Kõve väljendas ebaselgust JDM seisukoha osas. Ta viitas varasemale selgitusele topeltvastuväite süsteemi toetamise kohta. Ta küsis, kas toetatav lahendus on seotud

kättetoimetamise regulatsiooniga või täitemenetlusega, ning märkis, et esitatud käsitlusest ei olnud tema jaoks üheselt arusaadav, millisest lähenemisest lähtutakse.

Stella Johanson selgitas, et varasemalt käsitletud topeltvastuväite süsteem puudutab kompromisslahendust, milleni jõuti § 221 muudatuse arutelus. Selle rakendamine on ministeeriumi hinnangul võimalik ka täitemenetluses. Täitemenetluse kontekstis on tegemist eelkõige menetlusosalise teavitamisega ning selles osas ei nähta vastava lahenduse toetamiseks põhimõttelist takistust.

Mari-Liis Mikli käsitles ettepanekut, mis puudutab arestitud vara alghinna vaidlustamist. Kehtiva regulatsiooni kohaselt peab kohtutäitur hinna määramise vaidlustamise korral pöörduma kohtu poole. Kavandatava muudatuse kohaselt viidaks eksperdi määramise menetlus kohtust välja ning antaks see kohtutäituri pädevusse. Ministeeriumi seisukoht ettepanekule on toetata. Ta käsitles ka täitedokumentidest tulenevate nõuete aegumisega seotud ettepanekut ning märkis, et praegusel kujul ministeerium seda ei toeta. Kavandatav muudatus tähendaks sisuliselt õigusemõistmise ülesannete üleandmist kohtutäiturile, mida ei peetud põhjendatuks. Samas ei välistanud ta vajadust aegumise regulatsiooni laiemaks ülevaatamiseks, kuid kiirustades selliste pädevuste andmine kohtutäiturile ei ole otstarbekas.

Villu Kõve märkis, et täitedokumentidest tulenevate nõuete aegumise teema on olnud pikalt arutelu all ning on käsitletud juba mitme aasta vältel. Tema hinnangul ei ole tegemist õigusemõistmisega olukorras, kus hinnatakse üksnes seda, kas kohtulahendist on möödunud 10 või 30 aastat. Selline kontroll ei ole sisuliselt keerukas. Sama seisukohta on jaganud ka tsiviilkolleegium. Küsimuse osas puudub hetkel kokkulepe ning ta leidis, et kui ettepanekut praegu ei toetata, tuleks selle teemaga siiski edasi tegeleda.

Mari-Liis Mikli käsitles pankrotiseaduse muutmise ettepanekut ning selgitas, et ettepaneku kohaselt antakse kohtule õigus otsustada, kas vaadata pankrotiavaldus läbi kohtuistungil. Ministeerium toetab seda põhimõtet ning pidas seda põhjendatuks ja menetluslikult mõistlikuks. Samas peaks täpsustama regulatsiooni selliselt, et menetlusosalisel oleks õigus taotleda kohtuistungi korraldamist. Kuigi istungi korraldamine jääb kohtu kaalutusõiguseks, tagab selline lahendus menetlusosalisele ära kuulamise õiguse ning võimaluse esitada oma seisukohti, täites seeläbi ettepaneku eesmärgi.

Villu Kõve küsis, kuidas on mõistetav menetlusosalise õigus taotleda kohtuistungi läbiviimist. Ta juhtis tähelepanu, et menetlusosalisel on üldjuhul õigus istungi pidamist taotleda, kuid see ei ole kohtule siduv ning istungi korraldamine jääb kohtu kaalutusõiguseks. Ta palus täpsustada, kas kavandatava muudatuse eesmärk on muuta selline taotlus kohtule siduvaks, nii et suulise istungi korraldamine muutub menetlusosalise nõudmisel kohustuslikuks.

Mari-Liis Mikli selgitas, et kohtu ettepaneku kohaselt ei oleks menetlusosalisel olnud üldse õigust istungi korraldamist taotleda. Kavandatav muudatus sätestatakse selliselt, et menetlusosalisel on õigus taotleda kohtuistungi korraldamist, kuid istungi toimumine jääb kohtu kaalutusõiguseks. Selline lahendus tagab menetluse läbipaistvuse ja menetlusosalise ära kuulamise õiguse, võimaldades kohtul hinnata, kas istungi korraldamine on konkreetsel juhul põhjendatud ja vajalik.

M.-L. Mikli käsitles pankrotiseaduse § 32 lõike 2 muutmise ettepanekut ning selgitas, et selle kohaselt piiratakse määruskaebuse esitamise võimalust Riigikohtule olukorras, kus pankrotiavaldus jäetakse rahuldamata. Muudatuse eesmärk on menetluse tõhustamine ning ministeerium toetab seda ettepanekut. Pankrotiseaduse § 84¹ lõike 3 punktide 6 ja 7 muutmise ettepaneku eesmärk on võimaldada pankrotimenetluses kasutada halduri, ajutise halduri ja toimkonna tasude ning kulude kindlaksmääramisel kohtujuristi. Ministeerium ei toeta seda ettepanekut, kuna Riigikohtu varasema seisukoha kohaselt ei saa kohtujurist teha kaalutusotsuseid. Arvestades Riigikohtu varasemat lahendit, ei peeta sellise pädevuse andmist kohtujuristile põhjendatuks.

Villu Kõve vaidlustas väite, nagu Riigikohus oleks leidnud, et kohtujurist ei tohi teha kaalutusotsuseid. Riigikohus on käsitlenud õigusemõistmisena eelkõige selliseid otsuseid, mis puudutavad menetluskulude kindlaksmääramist, kahju hüvitamist või väljamõistmist teiselt poolelt. Kõiki kaalutusotsuseid ei saa samastada õigusemõistmisega ning Riigikohtu seisukoha kohaselt on võimalik anda teatud ülesanded kohtujuristile või ametnikule juhul, kui need põhinevad seaduses ette nähtud kindlal tabelil või arvutusreeglil. Käsitletava ettepaneku puhul selline alus esineb ning tegemist ei ole vaidluse lahendamisega ega kahju väljamõistmisega, mistõttu ei näe ta sisulist takistust pädevuse andmiseks kohtujuristile. Ta tõi paralleelina esile Saksamaa praktika, kus sarnaseid ülesandeid täidavad kohtuametnikud, ning leidis, et see võiks olla üks võimalus kohtute koormuse vähendamiseks. Samas möönis ta, et kui ettepanekut praeguses menetlusetapis ei toetata, tuleb seda nii arvesse võtta.

Mari-Liis Mikli sõnas, et ministeerium kaalub seda ettepanekut. Pankrotiseaduse § 100³ lõike 4 punkti 1 muutmise ettepaneku eesmärk on kõrvaldada sätte võimalik vastuolu Euroopa Kohtu tõlgendusega. Muudatus põhineb vahekohtu lahendil ning sellega soovitakse teha erand tarbijakrediidilepingutest tulenevate tagasijaotsuste puhul olukorras, kus otsuse põhjendustest ei nähtu, et kohus on enne lepingu sõlmimist kontrollinud tarbija krediitvõimelisust. Ministeerium ei toeta ettepanekut praeguses etapis, kuna Riigikohtu tsiviilkolleegiumis on samasisulised küsimused menetluses. Ta pidas põhjendatuks oodata ära Riigikohtu seisukoht ning otsustada seejärel, kas ja kuidas seaduse muutmine on vajalik.

Villu Kõve märkis, et tegemist on tsiviilkolleegiumi ettepanekutega, mis on ajendatud olemasolevatest vaidlustest eesmärgiga tuua pankrotimenetluses rohkem selgust. Hetkel esineb selles küsimuses tõesti teatav ebaselgus ning ta möönis, et kui muudatust ei olda valmis menetluse käigus toetama, tuleb sellega arvestada.

Mari-Liis Mikli käsitles füüsilise isiku maksejõuetuse seaduse muutmise ettepanekut ning selgitas, et selle eesmärk on võimaldada kohtujuristile õiguse andmist määrata menetluses usaldusisiku tasu ja kulutuste hüvitis. Tegemist on sisuliselt analoogse küsimusega varasemalt käsitletud ettepanekule, mis puudutas kohtujuristile suuremate pädevuste andmist. Ta viitas Riigikohtu üldkogu seisukohale, mille kohaselt on piiratud võimalus anda kohtujuristile kaalutusõigus. Ta väljendas kahtlust, kas selline lahendus oleks lubatav. Samas tõi ta esile, et menetluse käigus vaadatakse teema täiendavalt üle ning vajaduse korral kaalutakse võimalike möönduste tegemist.

Villu Kõve täpsustas, et Riigikohus pole sellist seisukohta väljendanud.

Mari-Liis Mikli käsitles notaritasu seaduse muutmise ettepanekut ning selgitas, et selle eesmärk on viia kohtust välja menetlus notaritasust vabastamiseks majanduslikel põhjustel. Muu hulgas on põhjendustes viidatud ees seisvale notaritasude tõusule ning sellest tulenevale vajadusele vähendada maakohtute koormust ja saavutada ressursisääst. Ettepanekut JDM praegusel kujul ei toeta kuna puuduvad piisavad mõjuhinnangud. Ta tõi esile vajaduse hinnata terviklikumalt, millised õigused on notaritele vajalikud seoses isikuandmete töötlemisega, et võimaldada neile juurdepääs vajalikele andmetele ning teha vastavaid kaalutusotsuseid. Ta viitas ka Notarite Koja esitatud seisukohtadele ning leidis, et muudatust ei ole põhjendatud kiirustades ellu viia. Samas tunnistas ta ettepaneku aluseks oleva idee mõistetavaks ning leidis, et seda on võimalik käsitleda edasistes õigusloomelistes etappides.

Villu Kõve sõnas, et tegemist on ühe näitega, mida oleks võimalik kohtusüsteemist välja viia. Sarnasel põhimõttel võiks kaaluda ka riigi õigusabi määramise või kohtueelse õigusabi korraldamise väljaviimist kohtutest, kuna see ei pea tingimata kuuluma kohtu pädevusse. Notarite jaoks on senine lahendus mugav, kuna taotlused suunatakse kohtule ning notaritel endil ei ole vajadust nende menetlemisega tegeleda.

Ando Kiviberg märkis, et JDM-il ei ole laiemas plaanis kavandatud lahenduse suhtes põhimõttelist vastuseisu, kuid ka teised menetlusega seotud osapooled peaksid olema selle lahendusega kaasas ja seda toetama. Ta palus kommenteerida eelmisel istungil lahenduseta jäänud ettepanekuid.

Viljar Peep tutvustas ettepanekuid, mille osas JDM eelmisel põhiseaduskomisjoni istungil oma seisukohta ei kujundanud. Esimese ettepaneku kohaselt tekiks võimalus vabastada kohtu esimees esimehe ülesannete täitmisest olukorras, kus kohtute juhtorganina kujuneva kohtute nõukogu ja kohtu esimehe vahel tekib koostöötõrge. Esialgu kaaluti lahendust, mis sarnaneb kantslerite regulatsioonile ning võimaldaks ametist vabastamist koostöö mittelaabumise korral ametisse nimetaja hinnangul, kuid see on tekitanud vaidlusi. Ta viitas kehtivale regulatsioonile, mille alusel on võimalik kohtu esimees vabastada, kui ta jätab süüliselt olulisel määral oma ülesanded täitmata. Ta tõi esile kompromissettepaneku, mille kohaselt võiks vabastamise aluseks olla ka muud tõsised organisatsioonilised või töökorralduslikud puudujäägid. Praegu nimetab ja vabastab kohtu esimehe minister kohtute haldamise nõukoja nõusolekul, kuid tulevikus liigub kohtusüsteemi juhtimine kohtute nõukogule. Sellises korralduses võib tekkida olukord, kus nõukogu seatud eesmärkide elluviimisel tekib kohtu esimehega koostöötõrge, mistõttu on vajalik selge mehhanism selle lahendamiseks. Viitamine muudele tõsistele puudujääkidele võiks kujutada endast kompromisslahendust.

Villu Kõve märkis, et Riigikohtul ei ole selles küsimuses olnud ühtset seisukohta. Ta väljendas isiklikku toetust ettepanekule, põhjendades seda vajadusega laiendada regulatsiooni olukorras, kus kohtusüsteemi juhtimine liigub täitevvõimult kohtutele endile. Kui praegu on kohtu esimehe vabastamise õigus täitevvõimu käes ning see peab olema rangelt reglementeeritud, siis edaspidi, kui süsteem toimib suuremas osas enesejuhtimise põhimõttel, on põhjendatud paindlikum lähenemine. Ta toetas kompromissettepanekut.

Marilin Reintamm käsitles ettepanekut, mis puudutas kohtunike arvu fikseerimist seaduses ning tagasisidevestluste korraldamist. Tagasisidevestluse regulatsiooni on täpsustatud selliselt,

et ei tekiks kohustust kutsuda kohtunik tagasisidevestlusele ilma selge põhjusega. Ta tõi esile, et seadusesse lisatakse sõnastus, mille kohaselt on tagasisidevestlusele kutsumise aluseks vajadus toetada kohtunikku tema erialateadmiste omandamisel ning menetluspraktika ja töökorralduse arendamisel. Sellega soovitakse tagada, et tagasisidevestluse eesmärk ja kutsumise põhjused oleksid selgelt mõistetavad.

Villu Kõve märkis, et selles küsimuses ei ole kohtunikukonnas ühtset seisukohta, vaid arvamused on olnud erinevad ja kohati vastandlikud. Tema ise toetab seda kompromisettepanekut.

Viljar Peep käsitles kohtunikukohtade piirarvu puudutavat ettepanekut ning selgitas, et eelnõus on maakohtu, halduskohtu ja ringkonnakohtu kohtunike arvu puhul kasutatud sõnastust „kuni“. Riigikohtu ettepaneku kohaselt on see sõna asendatud sõnaga „vähemalt“. Selline muudatus seostub ka põhimõttega, mille kohaselt võiks vakantsidest vabanev raha jääda kohtute palgafondi, kuna töö tuleb igal juhul ära teha.

V. Peep käsitles kohtuniku kohtusse tagasipöördumise õiguse regulatsiooni ning selgitas, et kehtiv sõnastus on lai ning hõlmab erinevaid juriidilise töö vorme, mille puhul peab kohtusüsteem vajalikuks kohtuniku ajutist lähetamist väljaspoole. Ta tõi näitena Euroopa Inimõiguste Kohtu ja Euroopa Liidu Kohtu ning viitas ka muudele töödele, kus kohtunikud on ajutiselt töötanud, sealhulgas akadeemilistele ametikohtadele. Praktikast on olnud selliseid kohtuniku ameti juurde tagasipöördujaid vähe. Arutelude tulemusel pakuti kompromissina välja, et vähemalt nende ametikohtade puhul, kus esineb selge riiklik huvi ja vajadus Eesti esindatuse järele, tagatakse kohtuniku tagasipöördumise õigus oma kohtusse kindlalt. Sellisteks kohtadeks on eelkõige Euroopa Kohus ja Euroopa Inimõiguste Kohus ning sellisel juhul oleks nende oma kohtusse tagasipöördumise õigus täielikult tagatud.

Villu Kõve sõnas, et kuigi Euroopa Kohtu ja Euroopa Inimõiguste Kohtu puhul tagasipöördumise õiguse tagamine on oluline, ei piirdu kohtunike tegevus üksnes nende ametikohtadega. Ta tõi esile, et ka JDM-is töötavad kohtunikud ning viitas, et viimased peaprokurörid on samuti tulnud kohtusüsteemist, mis ei ole olnud juhuslik, vaid osa laiemast praktikast võimaldada kohtunikel liikuda ajutiselt erinevatesse rollidesse. Sarnane liikumine toimub ka akadeemilisel tasandil, näiteks kohtunike töö ülikoolis. Ta pidas seda süsteemi jaoks väärtuslikuks. Ta juhtis tähelepanu sellele, et paljud kohtunikud on lapsehoolduspuhkusel või muudel põhjustel ajutiselt tööst eemal. Võimalus rotatsiooniks erinevatesse ametikohtadesse ei kujuta endast süsteemset riski ning selle säilitamine on oluline. Kavandatav lahendus, mis piiraks tagasipöördumise õiguse kindlalt vaid kahe rahvusvahelise kohtu puhul, ei ole piisav ning võib vähendada süsteemi paindlikkust. Ta palus ministeeriumil mitte kitsendada regulatsiooni ning säilitada selle laiem ulatus, et mitte kaotada kohtunike liikumisvõimalusi erinevate ametikohtade vahel.

Ando Kiviberg küsis, kas JDM-il seisukoha taga Riigikohtu ettepanekuga mittenoostumisel on tugevad sisulised põhjendused.

Viljar Peep vastas, et ministeeriumi hinnangul on olukorra taust muutunud, kuna kohtunike arvu käsitus on varasemaga võrreldes muutunud süsteemsemaks ning võimalused vakantsete

ametikohtade täitmiseks kogu kohtusüsteemi üleselt on oluliselt laiemad. Varasema regulatsiooni kohaselt tagatud saajaprotsendiline tagasipöördumise garantii, mille alusel peab kohtunik saama alati oma ametikohale tagasi pöörduda, ei pruugi uutes tingimustes olla põhjendatud.

Marilin Reintamm täpsustas, et kohtuniku tagasipöördumise õigust ei ole ettepanekuga kaotatud ning vastav säte jääb seadusesse alles. Kohtunikul säilib õigus pöörduda tagasi oma ametikohale maakohtus, halduskohtus, ringkonnakohtus või Riigikohtus. Arutelu keskendub sellele, kas tagasipöördumisel lubada ületada seaduses ette nähtud kohtunike piirarvu. Probleem tekib olukorras, kus kohtunik naaseb konkreetsesse kohtusse, kuid samal ajal ei ole võimalik kasutada teises kohtus tekkinud vaba kohta, mistõttu tuleks suurendada kohtunike koguarvu. Tegemist on sisulise vaidlusega kohtunike koguarvu paindliku kujundamise üle ning ühtset lahendust ei ole seni leitud. Erandina nähakse ette võimalus ületada piirarvu juhul, kui kohtunik pöördub tagasi Euroopa Kohtust või Euroopa Inimõiguste Kohtust.

Kalle Laanet lausus, et kohtunike roteerumise võimalus on vajalik, arvestades riigi erinevaid vajadusi nii riigisisesele kui ka rahvusvahelisel tasandil. Paindlikkuse tagamiseks võiks kaaluda seaduses lahendust, mille kohaselt oleks võimalik teatud juhtudel ületada kehtestatud piirarvu valitsuse tasandil tehtava otsuse alusel. Ta pidas oluliseks säilitada süsteemi paindlikkus ning nõustus Riigikohtu esimehe seisukohaga, et selline paindlikkus on vajalik. Küsimus taandub eelkõige kohtunike arvu numbrilisele määratlusele ja eelarvelistele piirangutele.

Ando Kiviberg ütles, et kui kujundatakse süsteem, kus kohtud peavad oma eelarvet kaitsma Riigikogu rahanduskomisjoni ees, ei pruugi Kalle Laaneti pakutud lahendus valitsuse tasandil tehtava otsusega olla otseselt kohaldatav.

Villu Kõve vaidlustas seisukoha, et tagasipöördumise õiguse säilitamine võiks viia kohtunike arvu märkimisväärse kasvuni. Kehtiv süsteem ei võimalda kohtunike arvu püsivat suurenemist. Kui kohtunik naaseb ning kohtunike arv ületab ajutiselt kehtestatud piirmäära, jäetakse vastav ametikoht täitmata kuni tasakaalu taastumiseni, mistõttu on tegu ajutiste liikumistega. Võimalik negatiivne mõju on väike võrreldes rotatsiooni võimalusest tuleneva kasuga ning süsteemis on niikuinii pidevalt vakantseid kohti. Ta pidas oluliseks tagada kohtunikele tagasipöördumise osas kindlus ning eriti oluline on see Riigikohtu tasandil. Kavandatav muudatus võib tekitada täiendavaid probleeme, sealhulgas olukordades, kus Riigikohtu esimees nimetatakse väljastpoolt süsteemi, nagu juhtus Märt Raski puhul. Selliste juhtumite lahendamine ei ole selgelt reguleeritud. Tagasipöördumise õiguse piiramine võib kaasa tuua rohkem probleeme kui kasu ning vähendada süsteemi toimivust. Kohtunike rotatsioon erinevate ametikohtade vahel on väärtuslik ning pakub süsteemile olulist lisaväärtust, mistõttu ei peaks seda võimalust põhjendamatult piirama.

Viljar Peep täpsustas, et kavandatav regulatsioon ei kaota tagasipöördumise õigust, vaid võimaldab ajutiselt ületada kohtunikele piirarvu. Tegemist on lubava sättega, mille kohaselt võib teatud juhtudel kohtunike arv ajutiselt suurened, kuid see ei tähenda püsivat kasvu. Olukorra normaliseerumisel, näiteks kui keegi lahkub ametist või läheb pensionile, taastub kohtunike arv kehtestatud piirmäära tasemele, mis vastab ka senisele praktikale.

Ando Kiviberg leidis, et edasist vaidlust ei ole otstarbekas jätkata ning sõnas, et esitatud seisukohad on selged. Komisjon peab küsimust arutama, seda analüüsima ning kujundama lõpliku seisukoha.

Kalle Laanet tõi protokollis huvides välja vajaduse täpsustada kasutatud mõistet „ajutine“, juhtides tähelepanu sellele, et ebaselgeks jääb, millise ajaperioodi jooksul selline paindlikkus kehtib ja kui pikalt võimaldab see kohtunike arvu piirmäära ületamist.

Viljar Peep käsitles kohtunike spetsialiseerimise ettepanekut ning selgitas, et kehtivas kohtute seaduses on ette nähtud kaks kohustuslikku spetsialiseerumisvaldkonda: alaealistega seotud süüteod ja perekonnaasjad ning maksejõuetuse asjad. Senine spetsialiseerumine on osutunud eri kohtute vahel praktikas ebaühtlaseks ja raskesti võrreldavaks, mistõttu on keeruline kujundada selle alusel ühtseid tööjaotusplaane ja korraldada koolitusi. Eelnõus pakutakse välja uus lähenemine, mille kohaselt jaguneks spetsialiseerumine kolmeks valdkonnaks, millest igaüks oleks kolm erisuunda. Täiendava analüüsi tulemusel hinnati nende suundade tegelikku töömahtu ning jõuti kompromissile, et ühe suuna võiks jätta välja. Tsiviilvaidluste valdkonnas jäetaks eraldi suunana välja tööõiguse vaidlused, kuna nende osakaal on väga väike ega õigusta eraldi spetsialiseerumise kehtestamist.

Villu Kõve juhtis tähelepanu, et kavandatav spetsialiseerumise detailne reguleerimine ei pruugi olla kooskõlas eesmärgiga suurendada kohtute omavalitsust. Kuigi üldine jaotus, näiteks kriminaal-, tsiviil- või haldusvaldkonna järgi, võib olla põhjendatud, ei pea ta vajalikuks seaduse tasandil nii detailset spetsialiseerumise sätestamist.

Viljar Peep käsitles kohtunikuteenistuse vanuse regulatsiooni ning selgitas, et kehtiva seaduse kohaselt on kohtunikuteenistuse vanuse ülempiir 68 aastat, mida on võimalik pikendada Riigikohtu üldkogu ettepanekul kahe aasta võrra. Ta viitas Riigikohtu ettepanekule loobuda pikendamise võimalusest ning kehtestada üks selge ja lõplik vanusepiir, tõstes selle 68 aastalt 70 aastale. Ministeeriumis toimunud arutelude käigus kerkis esile, et kuna kehtiva regulatsiooni kohaselt võib maksimaalne teenistusvanus ulatuda kuni 72 aastani, võiks kaaluda just selle taseme kehtestamist ühtse ja fikseeritud teenistusvanuse ülempiirina ilma edasise pikendamise võimaluseta.

Ando Kiviberg küsis, kas kavandatav liikumatu teenistusvanuse ülempiir tähendaks kohtunikule kohustust püsida teenistuses kuni selle vanuseni. Ta juhtis tähelepanu olukorrale, kus kohtunik ei soovi või ei ole võimeline töötama maksimaalse vanusepiirini ning soovib lahkuda varem, näiteks tervislikel või isiklikel põhjustel.

Viljar Peep vastas, et kavandatava regulatsiooni kohaselt tähendab teenistusvanuse ülempiiri saabumine kohtuniku ametist vabastamist. Kohtunikul säilib alati võimalus lahkuda ametist ka varem, sõltumata kehtestatud vanusepiirist.

Villu Kõve märkis, et ta ei ole kavandatavale muudatusele põhimõtteliselt vastu, kuid väljendas ettevaatlikkust teenistusvanuse ülempiiri tõstmise osas 72 aastani. Paljudes riikides ei ole kohtunikuteenistuse vanusepiir nii kõrge ning sellega võivad kaasneda riskid seoses töövõime ja koormustaluvusega. Ta tõi esile ka võimaliku põhiseadusliku vaidluse riski olukorras, kus osa kohtunikke võib soovida jätkata teenistust, samas kui pensionisüsteem ei

pruugi seda ühtlaselt toetada. Selge ja ühtne teenistusvanuse ülempiir on eelistatav võrreldes lahendusega, kus otsustamine sõltub subjektiivsest hinnangust. Kuigi 72 aastat võib olla kõrge piir, on põhimõtteliselt oluline, et regulatsioon oleks üheselt määratletud.

Mari-Liis Mikli käsitles ka Riigikohtu ettepanekut riigi õigusabi seaduse § 7 lõike 1 punkti 4 muutmiseks ning selgitas, et ettepaneku kohaselt asendataks senine taotleja kahekordne ühe kuu keskmise sissetuleku piirmäär kolmekordsega. Tegemist oli küsimusega, mis vajas täiendavat analüüsi, kuid mille osas on ministeerium nüüd seisukoha kujundanud.

Ministeerium nõustub ettepanekuga ning toetab piirmäära tõstmist kahekordselt kolmekordsele. Ta käsitles ka menetlusabi andmise lävendit ning selgitas, et Riigikohtu ettepaneku kohaselt võiks senise kahekordse piirmäära asemel kehtestada kolmekordse piirmäära. Ministeerium toetab ka seda muudatust, et viia menetlusabi lävend kooskõlla riigi õigusabi lävendiga.

M.-L. Mikli käsitles ka tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 186 muutmise ettepanekut, mis puudutab menetlusabi taotleja majandusliku seisundi kontrollimist kohtu poolt. Ministeerium on ettepanekuga põhimõtteliselt nõus, kuid pakub kompromissina sõna „üksnes“ eemaldamist sättest. Selline muudatus vältiks olukorda, kus kohus oleks piiratud ainult taotluses esitatud andmetega, ning võimaldaks vajaduse korral täiendavalt kontrollida isiku majanduslikku olukorda ja küsida lisaselgitusi.

Villu Kõve oli muudatusega rahul.

Mari-Liis Mikli käsitles hagiavaldusega seotud ettepanekut ning selgitas, et selle eesmärk on täpsustada, et tõendeid tuleks lisada üksnes ulatuses, mis on vältimatult vajalik. Vastav põhimõte on kehtivas õiguses juba olemas, kuid täpsustuse lisamine aitaks seda praktikas paremini rakendada ning vältida ebavajalikult mahukate dokumentide esitamist. Ta käsitles ka ettepanekut, mis puudutab hagi tagamisega seotud tagatise summat. Küsimust arutati ka varasemal istungil. Ministeerium on ettepaneku ministriga täiendavalt läbi vaadanud ning toetab seda Riigikohtu pakutud kujul. Selle kohaselt tagab kohus rahalise nõudega hagi üksnes juhul, kui antakse tagatis vähemalt 5 protsendi ulatuses nõudesummalt, kuid mitte vähem kui 500 eurot ja mitte rohkem kui 100 000 eurot. Juhul kui hagi tagamise korras taotletakse kostja aresti või elukohast lahkumise keelamist, nähakse ette tagatis vähemalt 5000 eurot ja mitte rohkem kui 100 000 eurot.

M.-L. Mikli käsitles TsMS § 394 muutmise ettepanekut ning selgitas, et see on analoogne hagiavaldusega seotud muudatusega, mille eesmärk on täpsustada, et ka kostja vastuses hagile esitataks tõendeid üksnes ulatuses, mis on vältimatult vajalik. Ministeerium toetab seda ettepanekut, et vältida kohtu liigset koormamist ebavajalike tõenditega. TsMS § 423 muutmise ettepanekul, mis puudutab hagi läbivaatamata jätmise aluseid, oli tekkinud küsimusi ettepaneku vajalikkuse kohta. Täiendavate arutelude tulemusel peeti muudatust põhjendatuks ning selgitati, et tegemist on regulatsiooni täpsustamisega, mitte põhimõttelise muudatusega. Ministeerium toetab ettepanekut sõnastada säte selliselt, nagu Riigikohus selle esitas ehk asi jäetakse läbi vaatamata muu hulgas juhul, kui see ei allu kohtule või kohus ei ole muul põhjusel pädev asja lahendama.

M.-L. Mikli käsitles Kohtunike Ühingu ettepanekut täiendada TsMS § 178 lõiget 2 ning

selgitas, et muudatuse eesmärk on piirata edasikaebeõigust Riigikohtule juhtudel, kus menetluskulude summa ei ületa teatud piirmäära. Ministeerium peab ettepanekut põhjendatuks, kuna see aitab vähendada kohtute koormust, piirates põhjendamatu edasikaebamist. Ta käsitles ka kohtunike ühingu ettepanekut seoses protokollimise ja istungite salvestamisega. Teemat arutati ka kohtujuhtide nõupäeval ning selle osas toimusid täiendavad arutelud kohtutega. Ministeerium toetab ettepanekut jätta vastav regulatsioon olemasolevast eelnõust välja, kuid pidas vajalikuks täpsustada menetlust olukorras, kus esitatakse taotlus protokolli parandamiseks. Kohtul peaks olema kohustus küsida teiselt poolelt seisukohta üksnes juhul, kui istungi salvestist ei ole. Kui salvestis on olemas, saab kohus selle alusel ise asjaolusid kontrollida ning täiendava seisukoha küsimine ei ole vajalik. Ta tõi esile, et sellise lahenduseni jõuti kompromissina koostöös kohtujuhtidega ning seda korrigeeritakse vastavalt Kohtunike Ühingu ettepanekule.

Ando Kiviberg sõnas, et komisjon on läbi vaadanud Riigikohtu ning Justiits- ja digiministeeriumi arutelude tulemused. Komisjon küsis eelnõu kohta arvamust ka rahanduskomisjonilt. Ta selgitas, et rahanduskomisjon toetab regulatsiooni, kuid teeb eelarvega seotud osas kolm ettepanekut. Esimese ettepanekuna märgiti ära vajadus jätta välja säte, mille kohaselt osaleb valdkonna eest vastutav minister Riigikogus sõnaõigusega, kuna selline õigus tuleneb juba Riigikogu kodu- ja töökorra seadusest ning oleks seetõttu dubleeriv. Ta käsitles ka rahanduskomisjoni ettepanekut kaaluda muudatust seoses sellega, kes esindab kohtute valdkonda Riigikogus eelarveläbirääkimistel. Eelnõu kohaselt on selleks kohtute nõukogu esimees või nõukogu nimetatud liige, kuid rahanduskomisjon ei ole esitanud konkreetset alternatiivset lahendust. Ta tõi esile võimaliku probleemi, mis võib tekkida olukorras, kus Riigikohtu esimees täidab samaaegselt mitut rolli, sh esindab Riigikohut põhiseadusliku institutsioonina, mis võib omakorda tõstatada küsimuse huvide tasakaalustamisest.

Villu Kõve märkis, et esimese ettepaneku osas tal vastuväiteid ei ole, kuid teise ettepaneku puhul viitas ta Riigikohtu varasemale seisukohale. Ta selgitas, et Riigikohus tegi ettepaneku jätta otsustamine selle üle, kes esindab kohtute valdkonda eelarveläbirääkimistel, kohtute nõukogu pädevusse. Ta avaldas arvamust, et selline lahendus leidis aruteludes juba toetust.

Ando Kiviberg kinnitas, et Riigikohtu varasem ettepanek jätta esindaja määramine kohtute nõukogu pädevusse on juba aruteludes toetust leidnud.

Helir-Valdor Seeder tõstatas küsimuse rahanduskomisjoni ettepaneku sisu kohta ning viitas selle sõnastusele, mille kohaselt esindab kohtute valdkonda eelarveläbirääkimistel kohtute nõukogu esimees või tema nimetatud esindaja. Ta palus selgitada, kas ettepaneku mõte on rõhutada Riigikohtu esimehe rolli või muuta esindaja määramise loogikat.

Ando Kiviberg selgitas, et tema arusaama kohaselt seisneb rahanduskomisjoni mure selles, et kuna Riigikohtu esimees esindab niigi Riigikohut põhiseadusliku institutsioonina, oleks kohane, et kohtute valdkonna eelarveläbirääkimistel esindaks esimese ja teise astme kohtuid kohtute nõukogu poolt määratud isik. Selline lähenemine oleks kooskõlas varasemalt Riigikohtu esimehe esitatud ettepanekuga, mille kohaselt jääks esindaja määramine kohtute nõukogu pädevusse.

Helir-Valdor Seeder viitas rahanduskomisjoni ettepaneku sõnastusele ning märkis, et eelnõus on juba sätestatud, et kohtute valdkonda esindab eelarveläbirääkimistel kohtute nõukogu esimees või tema nimetatud esindaja. Ta tõlgendas rahanduskomisjoni ettepanekut selliselt, et kuigi see viitab kehtivale lahendusele, soovitakse siiski kaaluda muudatust, lähtudes Riigikohtu esimehe rollist põhiseadusliku institutsiooni esindajana.

Ando Kiviberg nentis, et rahanduskomisjoni ettepaneku sõnastus on mitmeti tõlgendatav. Ta arvas, et ei ole otstarbekas selle küsimuse taha pidama jääda, arvestades, et Riigikohtu esimees on kirjeldanud ettepanekut, millega Justiits- ja digiministeerium on nõustunud. Rahanduskomisjoni seisukoht võetakse teadmiseks, kuid ta pidas põhjendatuks lähtuda kokkuleppest, milleni Riigikohtu ja ministeeriumi esindajad on jõudnud.

A. Kiviberg tutvustas rahanduskomisjoni kolmandat ettepanekut, mille kohaselt muudetakse kohtute seaduse § 43 punkti 1 lõiget 7 selliselt, et kohtute nõukogu kinnitab ja muudab kohtute eelarvet ning kontrollib selle täitmist kooskõlas riigieelarve seadusega. Ettepaneku põhjenduseks on seisukoht, et kohtute seadus ei tohiks kitsendada riigieelarve muutmise õigust. Ta viitas ka rahanduskomisjoni tähelepanekule, et kohtute eraldiseisva põhiseadusliku institutsioonina toimimise algus on kavandatud 2027. aastaks, eeldusel et vastav seadus võetakse vastu Riigikogus hiljemalt juuni lõpuks ning president kuulutab selle välja hiljemalt 15. juuliks. Lisaks vajab täiendavat arutelu kohtute seaduse § 43 punkti 1 lõige 4, mis sätestab, et kohtute eelarve projektile lisatakse konkreetse eelarveaasta oodatavad tulemused lähtudes kohtute arengukavast. A. Kiviberg tõstatas küsimuse, mida mõistetakse „oodatavate tulemuste“ all ning kas selline nõue on üldse asjakohane, viidates vajadusele täpsustada selle sisu ja praktilist tähendust.

Villu Kõve märkis, et ettepanek „oodatavate tulemuste“ kohta jääb tema jaoks ebaselgeks ning jätab mulje pigem formaalsest või näilisest nõudest, mille sisuline tähendus ei ole selgelt määratletud. Ta viitas ka varasemale arutelule eelarve regulatsiooni üle, kus Riigikohus tegi ettepaneku muuta lähenemist selliselt, et kohtute eelarvet ei kajastataks riigieelarves üksikute kohtute kaupa, vaid kohtute grupi kui terviku lõikes. Kehtivas eelnõus on kohtute eelarve jaotatud kohtute kaupa, kuid samal ajal on kohtute nõukogul õigus seda ümber kujundada, mis muudab sellise detailse kajastamise sisuliselt näiliseks. Selgema ja sisuliselt põhjendatuma lahendusena tuleks sätestada kohtute eelarve tervikuna, jättes selle jaotamise kohtute sees kohtute nõukogu pädevusse. Ta palus, et selles küsimuses kujundataks selge seisukoht ning tehtaks teadlik valik, vältimaks ebamõistlikku ja vastuolulist regulatsiooni.

Viljar Peep märkis, et ministeeriumil ei ole põhimõttelist vastuseisu sellele, kumba lahendust komisjon eelarve kajastamise osas eelistab. Ühe võimalusena võib riigieelarves näidata kohtute vahelise jaotuse, mis annab esialgse selguse, kuid samas säilib kohtute nõukogul õigus eelarvet seesmiselt ümber kujundada. Selline detailsem kajastus võib olla teatud mõttes formaalne lisakiht, kuid lõpliku valiku tegemine jääb komisjonile.

Ando Kiviberg meenutas varasemat arutelu ning tõi esile, et küsimus taandub riigieelarve seaduse ja kohtute nõukogu pädevuse vahekorrale. Riigieelarve seadust saab muuta üksnes Riigikogu, mitte kohtute nõukogu, mistõttu tekib siin alluvussuhe ja pädevuse piiride küsimus. Ta märkis, et on vahendanud rahanduskomisjoni seisukoha ning pidas teema käsitlemist sellega lõpetatuks. Ta tänas istungil osalenud külalisi.

2. Kollektiivne pöördumine „Nõuame Eesti Vabariigi presidendi otsevalimiste kehtestamist!“

Ando Kiviberg sõnas, et menetlusse on võetud avalik pöördumine, milleks on Eesti Keskerakonna noortekogu algatatud kollektiivne pöördumine „Nõuame Eesti Vabariigi presidendi otsevalimiste kehtestamist!“. Selle eesmärk on algatada põhiseaduse muutmise ja kehtestada Eesti Vabariigi presidendi otsevalimised. Ta andis sõna pöördumise algatajate esindajale Georg Villenbergile.

Georg Villenberg tutvustas rahvaalgatust presidendi otsevalimiste kehtestamiseks. Teema on eriti aktuaalne seoses eeloleval aastal toimuvate presidendivalimistega. Petitsiooni eesmärk on algatada põhiseaduse muutmise ja kehtestada Eestis presidendi otsevalimised. Presidendi otsevalimised suurendaksid riigipea legitiimsust, kuna valituks osutuks kandidaat, kellel on otsene ja laiapõhjaline toetus Eesti kodanike seas, erinevalt praegusest parlamentaarsete kokkulepete põhjal kujunevast valikust. Algatus on kooskõlas demokraatliku riigi põhimõtetega, kuna annab kodanikele täiendava võimaluse osaleda kõige olulisema riikliku otsuse tegemisel. Rahva poolt valitud president oleks oma otsustes sõltumatum parlamentaarsetest erakondadest ning peaks arvestama eeskätt rahva tahte ja huvidega. Ta leidis, et parlamentaarne riigikord ei välista otsevalimisi ning tõi näiteid Euroopa riikidest, kus sarnane süsteem toimib, lisaks Soomele näiteks Austrias, Bulgaarias, Iirimaa ja Islandil. Presidendi otsevalimine ei tähenda automaatselt riigipea volituste laiendamist. Kehtiva valimiskorra puhul on võimalik olukord, kus presidendi valimine ei õnnestu Riigikogus ega valimiskogus, mille tulemusel menetlus kordub. Presidendi otsevalimised vältiksid sellise menetlusliku olukorra tekkimist. Presidendi otsevalimiste ideed on varem toetanud Eesti presidentidest Lennart Meri, Arnold Rüütel ja ka praegune president Alar Karis. Ta leidis, et riigipea kui rahva esindaja ja põhiseaduse garant peaks omama otsest rahvalt saadud mandaati. Ta palus algatust toetada ning algatada põhiseaduse ja teiste asjakohaste seaduste muutmise, et tagada läbipaistev ja demokraatlik presidendi valimise kord.

Ando Kiviberg tänas algatajate esindajat ning selgitas komisjoni esimehena kollektiivse pöördumise menetlemise tausta. Presidendi valimist võib pidada oluliseks riiklikuks otsuseks, kuid põhiseaduse muutmise on samuti väga kaalukas otsus, mille pädevus kuulub Riigikogule. Ettepanek algatada eelnõu presidendi otsevalimiste kehtestamiseks eeldab põhiseaduse muutmist, mis ei ole kehtiva regulatsiooni kohaselt Riigikogu alalise komisjoni pädevuses. Ta viitas põhiseaduse §-le 161, mille kohaselt saab põhiseaduse muutmise algatada vähemalt viiendik Riigikogu koosseisust või Vabariigi President. Riigikogu alatisel komisjonil puudub õigus põhiseaduse muutmise algatamiseks. Ta juhtis tähelepanu, et samasisuline eelnõu (872 SE) on juba Riigikogu menetluses. Kollektiivne pöördumine võeti Riigikogus menetlusse 10. märtsil 2026, ning 7. aprillil algatasid 24 Riigikogu liiget põhiseaduse muutmise seaduse eelnõu, millega muudetakse presidendi valimiskorda. Nimetatud eelnõu esimest lugemist ettevalmistav arutelu põhiseaduskomisjonis on kavandatud 1. juuniga algavaks tööajalaks.

Jaak Valge avaldas toetust presidendi otsevalimiste kehtestamise mõttele ja esitatud argumentidele. Ta viitas 1920. ja 1933. aasta põhiseadustele, milles oli ette nähtud võimalus algatada põhiseaduse muutmise rahvaalgatuse teel. Sellise regulatsiooni olemasolul oleks

võimalik koguda allkirju ja panna küsimus rahvahääletusele. Ta küsis, kas sellise võimaluse taastamist toetatakse.

Georg Villenberg vastas, et toetaks sellist võimalust.

Helir-Valdor Seeder küsis komisjoni mitu samateemalist algatust on parasjagu menetluses ning kas lisaks 24 Riigikogu liikme algatatud eelnõule on menetluses ka varasemaid algatusi.

Ando Kiviberg selgitas, et samateemalisi algatusi on varasemalt menetluses olnud, kuid need on menetletud lõpuni. Praegu on menetluses üks eelnõu, mille on algatanud 24 Riigikogu liiget, ning käsitletav kollektiivne pöördumine.

A. Kiviberg tegi enda eelnevalt öeldud põhjendustele viidates ettepaneku, lähtudes Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 152¹³ punktist 5, lükata pöördumises esitatud ettepanek tagasi.

Lauri Laats tegi ettepaneku suunata kollektiivne pöördumine Vabariigi Valitsusele seisukoha kujundamiseks, sest valitsus ei ole pöördumise kohta seni arvamust esitanud ning ta pidas vajalikuks küsida valitsuse hinnangut petitsiooni sisu kohta.

Ando Kiviberg märkis, et Vabariigi Valitsus on edastanud põhiseaduskomisjonile kirja, milles on teatanud, et ei avalda arvamust samasisulise seaduseelnõu kohta. Ta täpsustas, et seisukoht puudutab menetluses olevat eelnõu 872 SE, mitte käsitletavat kollektiivset pöördumist.

Helir-Valdor Seeder lausus, et kõige populaarsem presidendikandidaat ei pruugi olla alati parim, kuid võib seda olla. Ta tegi ettepaneku käsitleda algatust teistsuguses menetluskorras, leides, et enne kollektiivse pöördumise suhtes otsuse tegemist tuleks ära oodata samasisulise eelnõu arutelu komisjonis. Ta pidas vajalikuks, et komisjon kujundaks eelnõu menetlemise käigus oma seisukohad ja arutaks läbi poolt- ja vastuargumendid. Kui eelnõu on sisuliselt läbi arutatud, oleks põhjendatud naasta kollektiivse pöördumise juurde otsuse tegemiseks.

Jaak Valge tegi ettepaneku käsitleda algatust olulise tähtsusega riikliku küsimuse aruteluna Riigikogus, mis võimaldaks selle põhjalikku ja sisulist arutelu. Ta avaldas toetust ka ettepanekule käsitleda kollektiivset pöördumist pärast samasisulise eelnõu menetlemist komisjonis.

Ando Kiviberg selgitas, et põhiseaduskomisjonil lasub kohustus teha antud kollektiivse pöördumise osas otsus hiljemalt 10. septembriks 2026. Komisjon ei jõua enne seda ära menetleda 24 Riigikogu liikme algatatud eelnõu ning nende teemade omavaheline sidumine võib takistada H.-V. Seederi ettepaneku realiseerimist, millega soovitakse käsitleda kollektiivset pöördumist pärast eelnõu menetlust. Ta avaldas lootust, et Jaak Valge ettepaneku juurde on võimalik naasta ajal, mil komisjon asub arutama 24 Riigikogu liikme algatatud eelnõu.

Helir-Valdor Seeder täpsustas, et tema ettepanek ei eelda kollektiivse pöördumise osas seisukoha kujundamist pärast eelnõu lõplikku menetlemist Riigikogus, vaid pärast selle sisulise arutelu avamist komisjonis. Ta pidas võimalikuks kujundada seisukoht pöördumise

suhtes pärast eelnõu esmast arutelu ning anda vastus enne istungjärgu lõppu. Ta leidis, et ei ole otstarbekas lükata pöördumine koheselt tagasi olukorras, kus samasisuline teema on peatselt arutelul. Siis oleks võimalik ka olulise tähtsusega riikliku küsimuse arutelu algatamise küsimuse üle arutada. Küsimust tuleks käsitleda terviklikult ja vältida ennetavat otsustamist ilma aruteluta.

Lauri Laats väljendas toetust Helir-Valdor Seederi ettepanekule ning pidas seejuures võimalikuks suunata kollektiivne pöördumine täiendavalt Vabariigi Valitsusele arvamuse kujundamiseks.

Ando Kiviberg sõnas, et paneb komisjonis esitatud ettepanekud hääletusele vastavalt nende esitamise järjekorrale ning ühe ettepaneku heakskiitmise korral teisi ettepanekuid enam hääletamisele ei panda. Ta pani hääletusele enda esitatud ettepaneku, lähtudes Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 152¹³ punktist 5, lükata pöördumises esitatud ettepanek tagasi.

Otsustati:

2.1. Lükata pöördumises esitatud ettepanek Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 152¹³ punkti 5 alusel tagasi (poolt 6: Ando Kiviberg, Mait Klaassen, Katrin Kuusemäe, Kalle Laanet, Pipi-Liis Siemann, Tanel Tein; vastu 5: Ants Frosch, Lauri Laats, Evelin Poolamets, Helir-Valdor Seeder, Jaak Valge; erapooletuid 0).

Kuna ettepanek leidis komisjoni toetuse, siis Lauri Laatsi, Helir-Valdor Seederi ja Jaak Valge esitatud ettepanekuid hääletusele ei pandud.

3. Kollektiivne pöördumine „Eesti lipu kaitseks“

Ando Kiviberg tutvustas päevakorrapunkti, milleks oli kollektiivne pöördumine „Eesti lipu kaitseks“. Pöördumine on menetlusse võetud käesoleva aasta 10. märtsil ning sellele on kogutud 1099 allkirja. Ando Kiviberg tutvustas pöördumises esitatud ettepanekut lõpetada Ukraina lippude heiskamine lipumastides ja hoonete fassaadidel. Ettepaneku põhjenduse kohaselt jäävad Eesti lipud Ukraina lipu varju ning olukord, kus ühe lipumasti juures on Ukraina lipp ja teises puudub Eesti lipp, on vastuolus Eesti lipu seadusega, mis näeb ette Eesti lipu heiskamise koos teiste riikide lippudega. Pöördumises viidatakse ka Vabaduse väljaku näitele, kus hoone fassaadil on Eesti lipu kõrval Ukraina lipp. A. Kiviberg ütles, et pöördumises tehtud ettepanek eeldab sisuliselt Eesti lipu seaduse muutmist, ning andis seejärel sõna pöördumise kontaktisikule Heino Rullile.

Heino Rull selgitas, et pöördumise algatamise ajendiks oli tekkinud arusaam, et Eesti lippu ei austata enam piisavalt, mistõttu algatas ta rahvaalgatus.ee keskkonnas petitsiooni „Eesti lipu kaitseks“. Ta seostas oma seisukohti isikliku kogemusega, viidates osalemisele 1989. aastal sinimustvalge lipu heiskamisel ning Balti ketis, mis kujundasid temas tugeva isamaalise ja emotsionaalse suhtumise Eesti lipu austamisse. Tema hinnangul kipub Eesti lipp jääma varju olukordades, kus avalikus ruumis on esile tõstetud Ukraina lipud, samal ajal kui Eesti lipp ei ole alati nähtav seal, kus see peaks olema. Näitena tõi ta Viljandi raekoja, kus tema esmamulje põhjal paistsid silma üksnes Ukraina lipud, kuigi hiljem selgus, et Eesti lipud olid küll olemas, kuid need ei paistnud silma, kuna oli tuulevaikne ilm. Ta tõi esile ka Vabaduse väljaku olukorra, kus Eesti lipu värvidega koos on eksponeeritud Ukraina lipp või selle

värvikombinatsioon, pidades vajalikuks selguse loomist, kas tegemist on kahe eraldi lipuga või üksnes värvilahendusega. Ühtlasi viitas ta meedias kajastuvale rahulolematusele, mille kohaselt osa ühiskonnast tajub Eesti sümbolika tagaplaanile jäämist ning sellega kaasnevat võõrandumist riigist. Algatuse käigus pikendas ta allkirjade kogumise tähtaega kahel korral vähese toetuse tõttu, kuid lõppfaasis allkirjade arv kasvas ning pöördumine esitati Riigikogule.

Ando Kiviberg tänas ning andis sõna Riigikantselei sümbolikanõunik Gert Uiboaiale.

Gert Uiboaed selgitas, et visuaalne kommunikatsioon on oma olemuselt subjektiivne ning erinevad inimesed tajuvad avalikus ruumis nähtavat erinevalt, mistõttu ei ole võimalik üldistada, milline sümbolika kellelegi enam või vähem silma paistab. Faktiliselt on Eestis Eesti lippe heisatud märkimisväärselt rohkem kui Ukraina lippe, kuna riigiasutustes, koolides, piiripunktides ja meie saatkondades on Eesti lipp alaliselt heisatud, samal ajal kui Ukraina lipud ei ole samas mahus kasutusel ning nende heiskamine ei tulene riigi regulatsioonist, vaid asutuste või isikute initsiatiivist. Lipp on visuaalse kommunikatsiooni vahend, mille kaudu demokraatlikus ühiskonnas antakse edasi sõnumeid. Ukraina lipu ja värvide kasutamine avalikus ruumis peegeldab Eesti ühiskonna toetust Ukrainale seoses Venemaa agressiooniga. Ta ütles, et on selle teemaga korduvalt kokku puutunud ja tema hinnangul ei ole Ukraina lippe heisatud Eesti lipu arvelt. Ta on täiesti nõus põhimõttega, ja seadus ka sellise üldnormi kehtestab, et kui Eesti riigi territooriumil heisatakse mõne välisriigi lipp, peab olema heisatud ka Eesti lipp. Seejuures peab Eesti lipp olema aukohal võrreldes selle teise riigi või rahvusvahelise organisatsiooni lipuga. Võimalike rikkumiste korral tuleb konkreetsetel juhtumitel lipu heiskajate tähelepanu juhtida, et nad on lipu heiskamise normi vastu eksinud ja need juhtumid lahendada. Eesti ei vaja täiendavat regulatsiooni Ukraina lipu kasutamise osas. Demokraatlikus ühiskonnas peab säilima inimeste õigus oma seisukohti väljendada, sealhulgas lippude kaudu.

Evelin Poolamets küsis, kuidas praktikas hinnata, kas Eesti lipp on paigutatud auväärsele kohale. Käsitleva pöördumine väljendab ühiskonnas tekkinud muret ja viitab tajutavale tasakaalu puudumisele. Ta küsis, kas on olemas standardid, kuidas aru saada milline on auväärne koht. Ta tõi näitena Riigikogu hoone lipulahenduse, kus keskel on Ukraina lipp ja selle kõrval kaks Eesti lippu. Ta küsis milliste standardite alusel tuleb sellises olukorras hinnata Eesti lipu asukoha vastavust aukohale.

Gert Uiboaed selgitas, et lippude kasutamist reguleerib terviklik käsitlus, mille üksikasjalik avamine ei ole antud kontekstis võimalik, kuid auväärseuse hindamisel saab lähtuda üldistest põhimõtetest. Ta tõi esile, et rusikareeglina tuleb hinnata, milline lipp visuaalselt domineerib, olgu see arvuliselt või vaadeldavuse seisukohalt. Olukorras, kus on üks Ukraina lipp ja kaks Eesti lippu, domineerib Eesti lipp. Kahe lipu puhul tuleb lähtuda vaatepunktist ning hinnata, milline lipp jääb vaatajale esimesena silma ning Eesti lipp peab olema selles vaateväljas esikohal ja domineeriv. Avalikus ruumis, eriti avatud platsidel, ei ole võimalik määratleda üht kindlat domineerivat suunda, mistõttu lähtutakse kokkuleppelisest paraadpoolest. Ta viitas ka seadusest tulenevale põhimõttele, mille kohaselt lipurivi tagant vaadates paremal käel olev lipp on aupositsioonis olev lipp.

Helir-Valdor Seeder küsis lipuseaduse rakendamise kohta, viidates konkreetsele olukorrale Toompeal asuva Saksa suursaadiku residentsis ehk Riigivanema majas. Hoone ees on

heisatud Saksamaa, Ukraina ja Euroopa Liidu lipud, kuid Eesti lipp puudub, samal ajal kui visuaalselt domineerib vikerkaarelipp. Ta küsis, kas selline olukord on kooskõlas lipuseadusega, arvestades põhimõtet, et koos teise riigi lipuga peab olema heisatud ka Eesti lipp. Ta soovis selgitust, kas praktikas on võimalik lipuseadust tõlgendada viisil, mis lubab sellist lahendust.

Gert Uihoaed selgitas, et saatkonna territoorium on ideeliselt käsitatav teise riigi territooriumina ning ei allu Eesti riigi jurisdiktsioonile.

Evelin Poolamets tõi täiendavaid näiteid olukordadest, näiteks riigigümnaasiumide juures, kus on heisatud linna, Euroopa Liidu ja Ukraina lipud, kuid Eesti lipp puudub. Sellised näited viitavad probleemidele lipuseaduse rakendamisel ning küsis kelle poole tuleks sellisel juhul pöörduda.

Gert Uihoaed vastas, et sellisel juhul tuleb pöörduda koolipidaja poole ning riigikooli puhul on selleks Haridus- ja Teadusministeerium.

Heino Rull küsis Vabaduse väljaku hoone fassaadil kasutatud kujunduse kohta ning palus selgitust kas tegemist on lipu või üksnes värvilahendusega.

Gert Uihoaed selgitas, et Vabaduse väljaku hoone fassaadil ei ole heisatud lippe, vaid tegemist on lipuvärvides kujunduse või reklaamplakatitega. Neid ei saa käsitleda lippudena, kuna lipul on kindlaks määratud mõõtmete ja proportsioonide nõuded, mida antud juhul ei ole järgitud.

Heino Rull viitas põhiseaduse §-le 7, mille kohaselt on Eesti värvid sinine, must ja valge. Sellest põhimõttest tuleb lähtuda ning tema hinnangul ei jäta see tõlgendamisruumi.

Ando Kiviberg sõnas, et eelöeldu üle puudub sisuline vaidlus ning üldine arusaam on, et Eesti lipp peab olema väärilt koheldud, aukohal ja austatud. Ukraina lipud ja nende värvid avalikus ruumis on heisatud eesmärgiga avaldada toetust Ukrainale kui agressiooni ohvrile. Seda on tehtud solidaarsusest nii kodanikualgatuse, kohalike omavalitsuste initsiatiivil kui ka erinevate asutuste vabast tahtest. Sellised lipuheiskamised on oma olemuselt ajutised ning seotud sõjaolukorraga, mistõttu nende heiskamise põhjus langeb ära sõja lõppedes. Ta tõi esile, et Eesti ühiskond on alates sõja algusest väljendanud visuaalselt oma toetust ning leidis, et lippude eemaldamine olukorras, kus sõjategevus jätkub, annaks signaali toetuse lõpetamisest. Demokraatlikus ühiskonnas peab inimestel säilima õigus väljendada oma seisukohti, sealhulgas lippude kaudu, tingimusel et Eesti riigilippu koheldakse auväärset. Sellise väljendusvabaduse keelamine võib tuua soovitud vastupidise tulemuse.

Helir-Valdor Seeder ütles, et küsis tehisarult oma eelmise teemapüstituse osas. Ta viitas õiguskäsitlusele, mille kohaselt saatkond ega suursaadiku residents ei muutu välisriigi territooriumiks, vaid jäävad vastuvõtva riigi territooriumiks, kuigi neile laienevad diplomaatilised immunitetid ja puutumatus. Levinud arusaam saatkondade kui teise riigi territooriumi kohta on ekslik. Ta küsis, kas ja millises ulatuses kohaldub Eesti lipu seadus saatkondadele ja residentsidele kui need asuvad Eesti territooriumil ning on avalikus ruumis nähtavad, ning kas praktikas võib kujuneda tõlgendus, mille kohaselt lipuseadus nende suhtes ei kehti.

Ants Frosch märkis, et ei pea vajalikuks süveneda diplomaatilise puutumatus ega lipuseaduse tõlgendamise detailidesse ning viitas oma varasemale kogemusele suursaadikuna Poolas ja Rumeenias, kus sarnaseid probleeme ei esinenud. Ta tõi esile, et hilisemalt on Eesti saatkondadele antud välisministri poolt juhiseid teatud sümboolika kasutamise kohta. Ta sõnas, et mõnes kultuurilises kontekstis ei pruugi teatud sümbolite kasutamine olla aga sobiv ega mõisteta. Ta ei nõustunud seisukohaga, et Ukraina lipud tuleks eemaldada alles pärast sõja lõppu. Samal ajal on meil kohalikel omavalitsustel ja kogukondadel otsustusõigus. Ta tõi näitena Otepää, kus tema sõnul ei ole alates eelmise aasta Eesti lipu päevast Ukraina lippu enam keskväljakul heisatud ning selle puudumine ei ole tekitanud kohalike elanike seas vastuseisu. Kuigi toetus Ukrainale on tema hinnangul selge ja põhjendatud, võib avalikus ruumis olla kohti, kus Eesti lipp on olulisem.

Ando Kiviberg kordas, et inimestel peab säilima õigus ise otsustada, milliseid lippe nad heiskavad, tuues esile kohaliku kogukonna rolli selliste valikute tegemisel. Nii lippude heiskamine kui ka nende langetamine peab jääma vabatahtlikuks otsuseks ning kedagi ei saa selles osas kohustada ega piirata. Kui kohalik kogukond otsustab, et teatud lippe enam ei heisata, on see nende õigus ning sellist otsustusõigust ei saa neilt ära võtta.

Gert Uihoaed vastas Helir-Valdor Seederile, et lipuseaduse koostamisel ja varasemas praktikas on kujunenud põhimõtte, mida võib nimetada kirjutamata reegliks ja mille kohaselt saatkonna territooriumil paigutatakse vastava riigi lipp aukohale. Selline lähenemine kujutab endast põhimõttelist erisust võrreldes tavapärase lipuseaduse kohaldamisega. Küsimus saatkonna territooriumi kuulumisest konkreetse riigi jurisdiktsiooni ei kuulu tema pädevusse, kuid lippude kasutamise rahvusvaheline protokoll näeb seda ette.

Heino Rull väljendas jätkuvat ebaselgust Vabaduse väljaku lahenduse osas. Ta tõstatas küsimuse, kas Vabaduse väljakul peaks kasutama üksnes Eesti lippu või ka teiste riikide lippe ja värvikombinatsioone. Ta leidis, et Eesti territooriumil, eriti niivõrd avalikes paikades, peaks esikohal olema selgelt äratuntav Eesti lipp. Ta põhjendas oma seisukohta sellega, et väliskülalistele võib mitme lipu või värvilahenduse samaaegne kasutamine jätta eksitava mulje riigi sümboolikast, tuues näiteid olukordadest, kus Eesti kui riigi identiteet ei pruugi olla üheselt mõisteta. Selline visuaalne mitmetähenduslikkus võib tekitada segadust.

Ando Kiviberg märkis, et pöördumise esitajate seisukoht on komisjonile arusaadav ning viitas, et sama teemat on käsitletud ka varasemalt Riigikogus menetletud Eesti lipu seaduse täiendamise eelnõu (747 SE) raames, mis nii põhiseaduskomisjonis kui ka täiskogus tagasi lükati. Selle eelnõu sisu oli sama, sooviti keelata teiste riikide lippude heiskamine. Seega see teema on juba läbi käidud põhiseaduskomisjonis ja Riigikogu täiskogus. Eesti lipp on ühiskonnas väärtustatud ja aukohal, kuid samal ajal peab säilima inimeste õigus väljendada solidaarsust agressiooni ohvriks langenud riigiga ka teiste lippude kaudu.

Helir-Valdor Seeder tegi ettepaneku edastada pöördumises tehtud ettepanek Vabariigi Valitsusele seisukoha kujundamiseks ja pöördumisele vastamiseks, mille korral kujundatud seisukohast teavitatakse ka komisjoni.

Evelin Poolamets lausus, et tema hinnangul on meelevaldne siduda Ukraina toetamist otseselt Ukraina lippude heiskamisega. Inimeste soov näha rohkem Eesti lippu ei tähenda

Ukraina toetuse vähenemist. Ta tõi esile, et ka olukorras, kus mõnes omavalitsuses Ukraina lippu enam ei heisata, ei saa sellest järeltada toetuse kadumist. Lippude heiskamise sidumine Ukraina toetamisega võib kaasa tuua vastupidise efekti ning rõhutas vajadust mõistliku piiri järele. Toetus Ukrainale ei peaks väljenduma üksnes lippude kasutamise kaudu.

Ando Kiviberg tegi ettepaneku lähtudes Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 152¹³ punktist 5, lükata esitatud ettepanek tagasi.

Evelin Poolamets tegi ettepaneku algatada olulise tähtsusega riikliku küsimuse arutelu.

Ando Kiviberg tänas külalist ja pani komisjonis esitatud ettepanekud vastavalt nende esitamise järjekorrale hääletusele.

A. Kiviberg pani esimesena hääletusele H.-V. Seederi ettepaneku, lähtudes Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 152¹³ punktist 4, edastada ettepanek Vabariigi Valitsusele seisukoha kujundamiseks ja pöördumisele vastamiseks, kujundatud seisukohast teavitatakse komisjoni (poolt 4: Ants Frosch, Evelin Poolamets, Helir-Valdor Seeder, Jaak Valge; vastu 5: Ando Kiviberg, Mait Klaassen, Katrin Kuusemäe, Kalle Laanet, Tanel Tein; erapooletuid 0). Ettepanek ei leidnud toetust.

A. Kiviberg pani hääletusele enda esitatud ettepaneku, lähtudes Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 152¹³ punktist 5, lükata pöördumises esitatud ettepanek tagasi.

Otsustati:

3.1. Mitte nõustuda pöördumises esitatud ettepanekuga ning lükata esitatud ettepanek Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 152¹³ punkti 5 alusel tagasi (poolt 5: Ando Kiviberg, Mait Klaassen, Katrin Kuusemäe, Kalle Laanet, Tanel Tein; vastu 4: Ants Frosch, Evelin Poolamets, Helir-Valdor Seeder, Jaak Valge; erapooletuid 0).

Kuna ettepanek leidis komisjoni toetuse, siis Evelin Poolametsa esitatud ettepanekut hääletusele ei pandud.

4. Kollektiivne pöördumine „Molutamise päev – teeme 29. jaanuarist riigipüha!“

Ando Kiviberg tutvustas järgmisena kollektiivset pöördumist, millel on 5257 allkirja ning millega tehakse ettepanek kehtestada 29. jaanuar riigipühana ja töövaba päevana nimega molutamise päev. Pöördumine on võetud menetlusse 7. aprillil 2026 ning sellega soovitakse muuta pühade ja tähtpäevade seadust. Kuupäeva valik on seotud Fred Jüssi sünniaastapäevaga. Istungile on kutsutud pöördumise kontaktisik Kristel Peikel ning Riigikantselei sümboolikanõunik Gert Uihoaed. Ta andis sõna pöördumise esindajale Kristel Peikelile.

Kristel Peikel tutvustas ettepanekut kehtestada 29. jaanuar töövaba riigipühana nimega molutamise päev. Pöördumine kogus esimesed 1000 allkirja juba esimesel päeval. 29. jaanuari sidumine Fred Jüssi sünniaastapäevaga kannab eesmärki rõhutada puhkamise ja vaimse tervise olulisust. Eesti riigipühad, mida on kokku 12, on kujunenud peamiselt ajaloolistel põhjustel ning hõlmavad kirikupühi, omariiklusega seotud tähtpäevi ja muid traditsioonilisi pühi. Riigipühadest langeb ülestõusmispühade 1. püha alati pühapäevale,

mistõttu on vabu tööpäevi veelgi vähem. Paljudel riiklikel tähtpäevadel on kindel sisu ja tegevus, millega kaasneb sageli ka täiendav ajakulu ja korralduslik koormus. Molutamise päev on kavandatud sisult puhkepäevana, mille keskmes on teadlik mittemidagitegemine ja vaimne taastumine. Ta sõnas, et puhkamine, aja mahavõtmine ja vaimne lõdvestumine on vaimse tervise seisukohalt olulised ning aitavad kaasa loovuse ja mõtlemise selginemisele. Sellised hetked võimaldavad keskendumisest eemalduda ning toetavad ajuteadlaste hinnangul loovat mõtlemist. Algatuse seos Hiiumaaga tuleneb piirkonna kuvandist rahuliku ja looduslähedase keskkonnana, kus on võimalik puhata ja viibida ilma pideva tegevuseta. Puhkamise ja iseendaga olemise oskus ei ole iseenesestmõistetav ning vajab teadlikku väärtustamist. Vaimse tervise probleemide levik on kasvav ning puudutab märkimisväärt osa elanikkonnast, avaldades mõju nii inimeste heaolule kui ka majandusele. Ühiskondlik surve efektiivsusele ja pidevale tegutsemisele soodustab ületöötamist ning taastumiseks vajaliku aja edasilükkamist, mis võib viia terviseprobleemideni.

K. Peikel esitas täiendavad andmed vaimse tervisega seotud mõjude kohta, tuues esile, et 2025. aasta Tööinspektsiooni aastaraamatu andmetel maksti läbipõlemise diagnoosi tõttu 2023. aastal töövõimetushüvitisi enam kui 300 000 euro ulatuses ning 2024. aastal juba enam kui 800 000 euro ulatuses. Kaitseressursside Ameti andmetel tunnistatakse Eestis igal aastal kuni 850 kutsealust kaitseväeteenistuseks mittekölblikuks psüühika- või käitumishäire tõttu, mis moodustab ligikaudu 10% kutsealustest. Igaühel on võimalik panustada enda ja teiste vaimse tervise hoidmisse, pöörates tähelepanu puhkusele, teadlikule aja mahavõtmisele ja enese hoidmisele. Molutamise päev on kavandatud töövaba päevana ilma kohustusliku programmita, rahumeelse ja neutraalse sisuga, mis ei riiva kellegi õigusi. Vaimse tervise probleemide ennetamine on kulutõhusam kui nende tagajärgedega tegelemine ning puhkuse võimaldamine aitab kaasa töövõime säilitamisele ja kasvule. Kuigi üks päev aastas ei lahenda probleemi tervikuna, aitab see tõsta teadlikkust, suunata tähelepanu vaimse tervise olulisusele ning toetada ühiskondlikku arutelu. 29. jaanuar kujuneks talvisel perioodil taastumispäevaks, mis aitab ennetada kurnatust ja läbipõlemist ning väärtustab Fred Jüssi pärandit.

Ando Kiviberg andis sõna Riigikantselei sümboolikanõunikule Gert Uihoaiale.

Gert Uihoaed esitas kaks tähelepanekut riiklike pühade kehtestamise loogika kohta. Riigipühade puhul ei ole keskne üksnes töövaba päev, vaid ka selle tähendus väärtuskultuuri ja ühiskondlike normide kujundamisel, mistõttu vaimse tervise teema sobitub põhimõtteliselt sellesse raamistikku ning võiks käsitletav olla ka laiemalt terviseeemalise päevana. Pühade jaotumine aasta lõikes ei toeta kavandatud kuupäeva valikut, kuna olemasolevatest riigipühadest langeb suurem osa talveperioodi. Kehtivatest 12 riigipühast moodustavad reaalsed töövabad päevad kümme ning neist viis paiknevad talveperioodil. Täiendava püha lisamine samasse ajavahemikku süvendaks pühade ebaühtlast jaotust, arvestades, et kevadel on kaks ja suvel kolm riigipüha ning sügisel puuduvad töövabad riigipühad täielikult.

Jaak Valge kiitis algatust ning esitas küsimuse pöördumise algatajale, käsitledes võimaliku kompromissina varianti, mille kohaselt molutamise päev kehtestataks 29. veebruaril ning toimuks seega kord nelja aasta jooksul, juhul kui algatus ei leia seadusandja toetust.

Kristel Peikel selgitas, et molutamise päeva tähistamisega on juba alustatud ning esmakordselt toimus see Fred Jüssi 90. sünniaastapäeva puhul. Kuupäeva valikul kaaluti ka tema surma-aastapäeva, kuid eelistati sünniaastapäeva kui positiivsema tähendusega päeva.

Molutamise päev on kavandatud kui Eesti oma püha, millel puudub otsene poliitiline või religioosne taust ning mis ei tulene ajaloolisest traditsioonist. Päeva eesmärk on suunata inimesi mõtlema puhkamise ja vaimse tervise olulisusele. Nimetuse „molutamine“ kasutus on eestikeelne ning tähistab „viljakat mittemidagitegemist“.

Mait Klaassen tõi esile, et vaimse tervise probleemid ei avaldu kõigil inimestel samal ajal ning ühe kindla kuupäeva määramine ei pruugi vastata inimeste individuaalsele puhkusevajadusele. Ta viitas võimalusele käsitleda molutamise päeva põhimõtet paindlikumalt, näiteks tööandjate tasandil. See võimaldaks töötajatele vajaduspõhiselt puhkepäevi. Ta pidas sellist lähenemist potentsiaalselt mõjusamaks kui riikliku püha kehtestamine.

Kristel Peikel nõustus, et üks konkreetne päev ei lahenda kõiki vaimse tervisega seotud probleeme, kuid võimaldab suunata tähelepanu teemale ning suurendada teadlikkust ja arutelu. Tegemist on vaid ühe võimaliku lahendusega laiemate meetmete kõrval, sealhulgas individuaalsete puhkepäevade võimaldamine. Algatus looks ühiskondlikku väärtust nii sümbolse tähenduse kui ka teadlikkuse tõstmise kaudu.

Helir-Valdor Seeder märkis, et viljakas mittemidagitegemine võib olla tulemuslikum kui viljatu tegevus, kuid juhtis tähelepanu sellele, et töötus ja tegevusetus võivad avaldada inimesele negatiivset mõju, mistõttu võib püha nimetamine molutamispäevaks olla küsitav. Ta tõstas küsimuse võimaliku kompromissi kohta, arvestades riiklike pühade kehtestamisega kaasnevat mõjusid majandusele ja tööandjatele ning pakkus välja variandi käsitleda molutamise päeva liikuva pühana, näiteks jaanuari kolmandal pühapäeval, sarnaselt ülestõusmispühadele.

Kristel Peikel vastas, et liikuva püha varianti ei ole kaalutud, kuna ettepaneku eesmärk on kehtestada täiendav töövaba päev, mitte siduda see pühapäevaga. Ta tõi võrdlusena esile naaberriikide praktika, kus riigipühi on rohkem ning nende tähistamisse suhtutakse vabamalt. Me nagu kardame, et mis siis saab kui ühe täiendava puhkepäeva juurde lisame, kuid selle mõju võiks praktikas järele proovida.

Ando Kiviberg arvas, et tegemist on vaimuka ettepanekuga ning sellise riigipüha olemasolu tooks Eestile rahvusvahelist tähelepanu. Riigikogus on moodustatud tema vedamisel riiklike tähtpäevade töörühm, mille kokkukutsumine on kavandatud pärast toimepidevuse töörühma töö lõppemist. Töörühmas käsitletakse riiklike pühadega seotud ettepanekuid tervikuna, sealhulgas ka teisi algatusi, nagu ettepanek nimetada Tartu rahulepingu aastapäev 2. veebruar riigipühaks.

Kalle Laanet märkis, et kuigi algatuse eesmärk on võimaldada inimestel puhata ja tegevustest hoiduda, võib praktikas vaba päev kaasa tuua vastupidise efekti. Tavaliselt, kui inimesele anda vaba päev, siis tahab ta kogu aasta töid korraga ära teha. Ta küsis, kas sellisel juhul peaks kaaluma ka teatud piirangute või sanktsioonide kehtestamist, et tagada päeva sisuline eesmärk ehk mittemidagitegemine.

Kristel Peikel lausus, et molutamise päeva sisulise korralduse ja põhimõtted oleks võimalik täiendavalt reguleerida.

Helir-Valdor Seeder tuletas meelde, et varasemalt on tehtud 29. veebruari klubi poolt ettepanek kehtestada riigipühana ka 29. veebruar, mida on komisjonis vähemalt kahel korral arutatud. Ta tegi ettepaneku lisada molutamise päeva algatus riiklike tähtpäevade töörühma tööülesannete hulka koos teiste sarnaste ettepanekutega, sealhulgas Tartu rahulepingu aastapäeva, põhiseaduspäeva, lastepäeva ja hõimupäevaga. Ta pidas vajalikuks käsitleda kõiki ettepanekuid terviklikult ning kujundada seejärel seisukoht riiklike pühade kogumi kohta.

Ando Kiviberg tänas külalist ning selgitas, et komisjon peab antud küsimuses otsuse tegema tulenevalt Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse §-st 152¹³. Ühe võimalusena on võimalik lahendada küsimus muul viisil, suunates selle arutamiseks põhiseaduskomisjoni poolt pühade ja tähtpäevade seaduse ning Eesti lipu seaduse muutmise ettepanekute edasiseks läbitöötamiseks moodustatud töörühmale. Vastav töörühm on moodustatud ning selle liikmed on määratud, ning selle kokkukutsumine on kavandatud pärast toimepidevuse töörühma töö lõppemist, mis on juba lõppjärgus. Seejärel on kavas kutsuda kokku pühade ja tähtpäevade seaduse ning Eesti lipu seaduse muutmise töörühm ning käsitleda kõiki vastavaid ettepanekuid terviklikult. Ta täpsustas ta, et on töörühma liikmeid kirjalikult teavitanud, edasistest sammudest ning töörühma kokkukutsumisest.

A. Kiviberg tänas külalist ning tegi ettepaneku teha menetlusotsus. Ta pani hääletamisele ettepaneku, lähtudes riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 152¹³ punktist 6, lahendada pöördumises püstitatud probleem muul viisil.

Otsustati:

4.1. Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 152¹³ punkti 6 alusel lahendada pöördumises püstitatud probleem muul viisil, suunates selle arutamiseks Riigikogu põhiseaduskomisjoni moodustatud pühade ja tähtpäevade seaduse ning Eesti lipu seaduse muutmise töörühmale (konsensus: Ants Frosch, Ando Kiviberg, Mait Klaassen, Katrin Kuusemäe, Kalle Laanet, Evelin Poolamets, Helir-Valdor Seeder, Tanel Tein, Jaak Valge).

5. Info ja muud küsimused

Infot ja muid küsimusi ei olnud.

(allkirjastatud digitaalselt)
Ando Kiviberg
juhataja

(allkirjastatud digitaalselt)
Markus Veia
protokollija